

2015 AUG 31.

17642
Fuo

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

KARDOS JOZSEF

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: KARDOS JOZSEF

Levelezési cím: 8360 KESZTHELYI DEAK F. U. 65.

Telefonszám: 83/311-921

E-mail cím: -

KESZTHELYI POLGÁRMESTERI HIVATAL 8361 Keszthely, Fő tér 1. Pf.: 6.	
Iktatva: 2015 SZEPT 11.	
11117-15/2015	Melléklet: - db
Ugyintéző: Ny. C.	Előirat:

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:

Gabonnyai László 11. Jótékony és a Fő tér: templom (Keszthely)

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása :

agrár- és élelmiszer gazdaság	egészség és életmód	épített környezet
ipari és műszaki megoldások	<u>kulturális örökség</u>	sport
természeti környezet	turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye :

Keszthely, Fő tér

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik :

települési tájegységi megyei külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

László a mellékelt írott anyagot!

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett :

Egyedi jellegű érték (részletesebben az írott anyagban - mellékelt képek).

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

Részletes bibliográfia mellékletként.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja :

19 fénykép-másolat mellékletként

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Javaslat a
„[nemzeti érték megnevezése]”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez

Csáktornyai Lachfi II. István és a Fő téri templom
(Keszthely)

A pályázat felépítése:

- A templom- (és kolostor-) építő Csáktornyai Lachfi II. István (mint a 14. századi Magyarország egyik legjelentősebb szentélye).
- A keszthelyi Fő téri templom és kolostor (rendház) építéstörténete és ismertetése (kiemelkedő épület-együttes): a magyarországi gótika „királya”.
- A keszthelyi Fő téri templom szentélyének freskóegyüttese (mint egyedülálló művészeti értékek).
- A Lachfi- sír a templom szentélyében (a 14. század egyik legjelentősebb sírköve).

Mellékletek:

- Irodalomjegyzék (válogatás)
- Képreleltetések (fényképmásolatok): 19 kép:
 - a templom és kolostor;
 - a templom alaprajza;
 - a templombelső;
 - a templom szentélye;
 - a freskók felsőhája;
 - 10 kép a freskókentől;
 - papíruilásfelvétel és a Lachfi-sír felvétel;
 - Lachfi- emléktábla- és - szobor.

Készítette:

KARDOS FERENC (név)
Kardos Ferenc (aláírás)
Keszthely, 2015. VIII. 27. (település, dátum)

(P. H.)

A keszthelyi Fő téri templom és kolostor (rendház)
(Eredetileg a Boldogságos Szűz [Mária] tiszteletére szentelték – ma: Magyarok
Nagyasszonya-plébániatemplom)

Abban a szakemberek zöme egyetért, hogy a ferences rendi szerzetesek betelepítése Keszthelyre valószínűleg 1367–68-ban történt. Arról már megoszlanak a vélemények, hogy ki hívta őket ide, és ki kezdte el építtetni templomukat és kolostorukat (rendházukat).

1378. május 1-jén kelt az az oklevél, amely szerint Rezi és Tátika vára már a Lackfiaké volt. Egy 1372-es oklevélből arra következtethetünk, hogy a két vár és a hozzájuk tartozó Keszthely is még a király tulajdona. Tehát Csáktornyai Lackfi II. István és unokaöccse, Simontornyai Lackfi István csak 1372 után lett tulajdonosa Rezinek, Tátikának és Keszthelynek. Véleményem szerint így Nagy Lajos király telepítette le Keszthelyen a ferenceseket, és ő kezdte el építtetni részükre a templomot és a kolostort. Majd idekerülése után Lackfi folytatta az építkezést. (Érdekesség: Lackfi 1376-ban zalai ispán!)

A szentély és a kolostor 1386-ig elkészülhetett – a szentély talán ideiglenes boltozással. A hajó, valamint a szentély és a hajó végleges boltozása pedig esetleg 1397-re vagy legkésőbb a 14–15. század fordulójára – a falfestmények befejezésével.

A kolostor (rendház) a templom északi oldalával épült egybe, és hossza megegyezik a temploméval. Kiterjedésében és valószínűleg főbb falaiban is azonos a középkori épülettel. Többször átalakították, átépítették. A 18. században barokkizálták, ezt a keleti és északi szárny jobban őrzi. A 19. század végén a Fő tér felé eklektikus homlokzat készült, amely oda nem illő! A nagyjából négyszög alaprajzú kolostor eredetileg kétszintes volt (ma három). Eredeti négyszögű zárt udvara a mostaninál kisebb volt. Kútja az északnyugati sarokban helyezkedett el. Délkeleten pedig a kert. A kolostor külső északkeleti részének (sarkában) faragott kövekből készült kialakítása és az azon látható nyolcosztású vak rózsablak („vakmérmű”) eredeti gótikus (csúcsíves) maradvány.

A templom sekrestyéje talán a legérintetlenebb gótikus rész. Ez eredetileg a kolostor része volt, és annak gótikus „kerengőjéről” nyílt (ma a templom folyosója, végignyúlva annak északi oldalán): kereszt(háló)boltozatos, zárókövén az Agnus Deivel (az Isten báránya), falfestése kvádermintás (négyszöghasáb alakúra faragott és egy lapjával szabadon maradó felületű). A sekrestye bejáratával szemben egyenes záródású gyámos gótikus ajtó található, amely a szentély utolsó keleti boltszakaszának északi oldalára nyílik. A 19. század végéig – ferences szokás szerint – négyzetes torony emelkedett a sekrestye mellett, a szentélynek a csúcsíves diadalívhez csatlakozó boltszakasza északi, északnyugati oldalán, ahol a kerengőszárny a hajó és a szentély közötti átmenetnél kiszélesedik.

A szentélyben az északi oldalon olyan gótikus kitekintő nyílások vannak, eltérő magasságban, amelyek az egykori toronyból, illetve az oratóriumból (karzat) adtak a templomba betekintési lehetőséget. Ennek a toronynak a déli homlokzaton, a diadalív vonalában nyolcszögű gótikus lépcsőtorony felelt meg. Itt csigalépcsőn az egykori szentélyrekesztő felső szintjére lehetett feljutni (pilléreként állt – ajtóval).

A templom eredeti, gótikus kőkeretes – gazdag körte- és pálcátagos – főbejárati kapuja (ma: a belső ajtó) a templomhajó nyugati végén állt. Eredetileg kis előtetőszerű építmény fedte. Egy ideig a régi főbejáratot az 1878-as új torony eltakarta. Ennek a toronynak a homlokzatára került az eredeti homlokzat 12 osztású szép rózsablaka.

A Fő téri (ma: Magyarok Nagyasszonya-) templom a hazai gótikus (csúcsíves) építészet kiemelkedő, impozáns alkotása egységes, tiszta stílusával: szabadon álló, nagy tömegű, jó arányú, egyterű, hossztengeyű, egyhajós, hosszú szentélyű, keletelt építmény.

Keszthelyi homokkőből épült, a fenékpusztai vár egy részéből. A sarkok, az élek, a tagozott részek/támpillérek, nyílások mind gondosan faragott kőből készültek.

A hajó öt, a szentély három (azonos) boltozóból (boltszakaszból) áll. Az egyes mezőket kereszt(háló)boltozat fedi („bordarendszer”). A szentély a (fél)nyolcszög három oldalával záródik a hajóhoz. Keskenyebb és alacsonyabb a hajónál, mert a tengely a diadalívől kezdődően kissé megtörik, 1-2 fokkal északi irányban. A hajóban dél felől öt, a szentélyben keleten és délen 3-3 gótikus (kőrácsos, mérműves) ablak található a boltszakaszok tengelyében (egy 3 osztatú kivételével 2 osztatúak). A déli ablakok között kívülről nyolc – egyforma szabású, négylépcsős – támpillér támaszt ellen a boltozat oldalnyomásának. Rendhagyó módon a hajó északi oldalán is ablakok sorakoztak, amelyek a padláson jól kivehetők. A mai (déli) Szent Anna-kápolnába vezető csúcsíves nyílás a valamikori Szent Szív-kápolna bejárata volt.

A hajóban a kellemes térhatású belső keresztboltozatok a félnyolcszögű falpillérekre közvetlenül metsződnek. A falpillérek övpárkány megszakítása nélkül törnek a magasba, közvetlenül fejezet nélkül csatlakozva a bordákhoz. A szentély boltozattartó faloszlopai az övpárkány fölött torzfejes gyámokban végződnek. Négyet baldachinos szoborhelyek szakítanak meg, majd ormos, pártás sátoztetőben folytatódnak. A háromnegyed faloszlopok mértani tagozatú fejezetei hordozzák az egyszer hornyolt, hosszú trapéz végződésű bordákat itt is. A bordák, falpillérek festettek voltak: egyszínű szürke, ill. szürke, fehér kváderfestésűek. A hajó falfelületei is egyszínűek.

(A templom további történetéről lásd az irodalomjegyzéket!)

A keszthelyi Fő téri templom szentélyének freskói

Az 1970-es évek közepén a keszthelyi Fő téri templom belsejének helyreállítása közben a szentélyben – a déli elfalazott hármás ülőfülkén és az utolsó keleti boltszakasz északi oldalára nyíló egyenes záródású gyámos sekrestyeajtón kívül – addig ismeretlen gótikus freskórendszerre bukkantak a szakemberek. Ezt részletesen feltárták, majd aprólékos munkával restaurálták.

Ennek eredménye egy roppant gazdag és változatos témájú freskóegyüttes, amely egyedülálló művészi értéket képvisel: A mai Magyarországon a legnagyobb felületű – töredékességében is imponáló – gótikus falfestményemlék a háromszakaszos, keresztboltozatos szentélyben. Prokopp Máriát idézve: „A 16 m magas, 15 m széles és 30 m hosszú, tágas szentélyt a keleti és déli oldalon hat nagyméretű, 10 m magas, két, ill. három osztású gótikus ablak világítja meg. [...] Az ablakok eredeti ábrázoltjait nem ismerjük, de feltételezzük, hogy a keleti és a déli fal álló szentjeinek sorát gazdagították... A... szentély keleti és déli falán... az ablakok két oldalán, három-három egymás feletti sávban, 10-10 életnagyságon felüli, egész alakos szent állt, egyenes vonalú, rombuszdíszes keretben, kék háttér előtt. Ma már csak az alsó sor képsora teljes, ahol balról jobbra nyolc női és két férfi szentet látunk.” Ilona, Mária Magdolna (a központi ablak bal oldalán), Antiochiai Margit, (vele szemben) Dorottya, (jobbra) Alexandriai Katalin, Borbála (előbbi feléje fordul), Assisi Klára, Árpád-házi Erzsébet; Ferenc és Antal.

„A középső sáv a püspökszenteké. A 10 képből csak öt maradt fenn, azok is töredékesen, s közülük is csak kettőt azonosíthatunk: Toulouse-i Lajost a keleti falon, Szt. Margit felett, és Szt. Erasmust Szt. Borbála felett. [...] A harmadik sorban szent királyok kaptak helyet. Közülük csak a három magyar szent királyt ismerjük fel a keleti falon: Szt. Imrét, Istvánt és Lászlót. [...] A szentély hat nagy ablakának béléteiből, függőlegesen festett sávokban, világi férfifejek néznek ránk.” Ezek különböző életkorúak és arctípusúak. „Az arcok megjelenítését és geometrikus keretezését gazdag formavariáció jellemzi. Számuk is változó, 12-12 és 16-16 között ingadozik, tehát hol lazábban, hol sűrűbben követik egymást a háromnegyed- és félprofilban ábrázolt, különböző haj- szakáll- és sapkaviseletű, idős és fiatal arcok. Dicsfénytük sincs, tehát nem szentek. [...] Az ablakok feletti, a boltozat alatti képsorból csak a szentélyzáródás keleti és délkeleti falának csúcsíves részében maradt fenn az ábrázolás. A szentély tengelyében, a keleti főfalon Jézus bemutatása a templomban-kép látható... [...] A jelenet felett Dániel próféta mellképe látható... [...]

A következő kép Mária templomba menetelét ábrázolja. [...] E kép felett nem látszik a próféta mellképe sem. A következő falszakaszban pedig csak Joel próféta ábrázolása ismerhető fel.” Alatta Pünkösöd, a Szentlélek eljövetele lehetett. „Az utolsó két képmező témáját csak feltételezzük: Mária mennybevétele és megkoronázása zárhatta a Mária életciklust... A képsor az északi falon kezdődött, ahol a négy vízszintes falképsorból csak az alsó kettő maradt fenn, töredékesen. A képek itt Jézus szenvedéstörténetét és megdicsőülését mutatják be: a Bevonulás Jeruzsálembe-képtől a Mennybemenetelig. A felettük lévő két sorban kaptak helyet Jézus és Mária életének korábbi jelenetei: az Angyali üdvözlés, Mária látogatása Erzsébetnél, a Születés és a Királyok imádása, majd alatta Jézus nyilvános életének eseményei: a Keresztelés a Jordán folyóban és Jézus két, első és utolsó csodája, a Kánai menyegző és Lázár feltámasztása.

A szentély övpárkánya alatt, az északi falon a 12 férfiszent mellképe a mondat-szalaggal a 12 apostolt ábrázolja, míg a déli falon a 16 dicsfény nélküli férfi plasztikusabb mellképe, kezükben az írás-szalaggal, a kis és nagy prófétákat ábrázolja. Alattuk kapott helyet a hármaspapi ülőfülke, amelyet festett függöny ékesít, a Lackfi család címerállatával, a denevérszárnyú, repülő sárkánnyal. A keleti főfalon, a hármassosztású ablak alatt, az oltár mögött a »Volto Santo«, vagyis az élő Krisztus király ruhás, koronás, keresztre feszített alakja... festett képe jelenik meg töredékesen. [...] Keszthelyen a freskó-főoltárkép része lehetett. Mellette balra Madonna-kép állhatott...” Szent János, Szent Ferenc és Szent Antal képe is ott lehetett az oltár mögött.

„A szentély háromszakaszos keresztboltozatát az arany csillagos kék ég ékesítette. A bordákat színes, sávós festés emelte ki. A zárókövek szobrászati művei Nagy Lajos struccos sisakdíszét, a Lackfiak címerállatát és egy rozettát ábrázolnak.” A hajóban is címeres, szimbolikus zárókő-ábrázolások vannak.

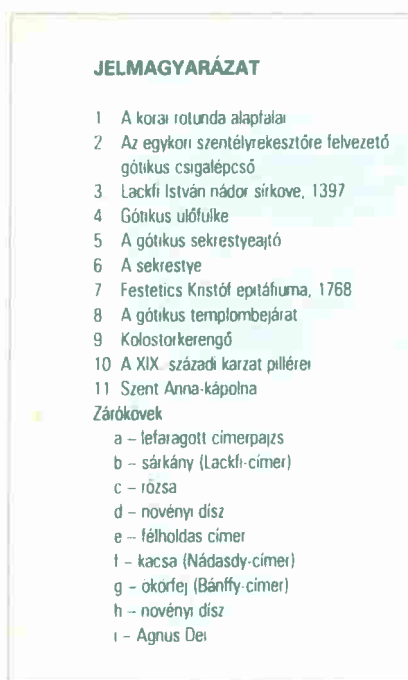
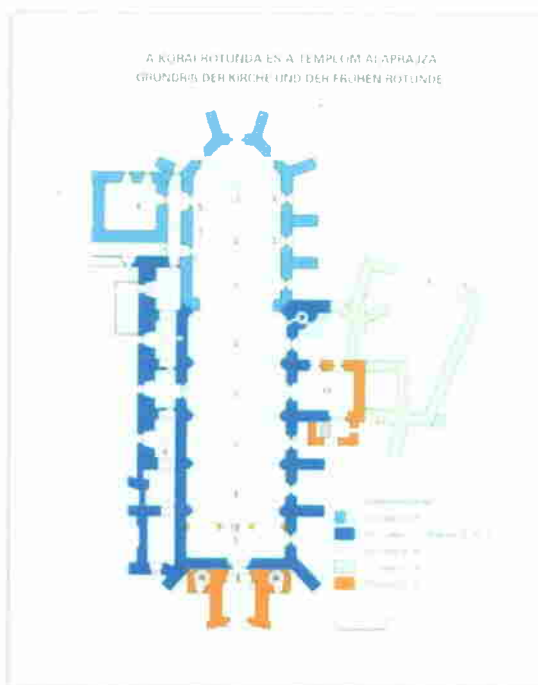
Irodalomjegyzék (válogatás)

- Anda Judit, M. – Prokopp Mária: Keszthely. Plébánia-templom. 1999. (Az 1986-ban és 1988-ban megjelent Anda Judit, M.: Keszthely. Fő téri plébániatemplom című mű 3., teljesen átdolgozott kiadása)
- Aradi Nóra (főszerk.) – Marosi Ernő (szerk.): Magyarországi művészet 1300–1470 körül. I–II. 1987.
- Beke László – Marosi Ernő – Wehli Tünde: Művészet Zsigmond király korában. I–II. 1987.
- Bontz József: Keszthely város monográfiája. 1896.
- Csemegi József: Keszthely egykori ferences templomának építéstörténete. Dunántúli Szemle, VIII. 1941. (különlenyomatban is)
- Dercsényi Balázs – Hegyi Gábor – Marosi Ernő – Török József: Katolikus templomok Magyarországon. 1991.
- Dercsényi Balázs – Marosi Ernő: Templomok Magyarországon. 2002.
- Dornyay Béla – Vigyázó János: Balaton és környékének részletes kalauza. 1934., 2012.
- Engel Pál: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban. 1977.
- Engel Pál: Magyarország világi archontológiája (1301–1457). I–II. 1996. – CD-ROM: Középkori magyar genealógia. 2001.
- Entz Géza – Gerő László: A Balaton-környék műemlékei. 1958.
- Eszes László: Keszthely mezőváros és végvár : adalékok a település történetéhez. Építés- és Építészettudomány. 1984. 16. kötet. 1–2. szám.
- Fügedi Erik: Ispánok, bárók, kiskirályok. 1986.
- Fügedi Erik: „Könyörülj, bánom, könyörülj...” 1986.
- Fügedi Erik (szerk.): Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról. 1986.
- Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar történet. II. (több kiadásban is, pl. 1939.: 6. kiadás)
- Kiss Gábor (szerk.): Zalai életrajzi kislexikon. 2004. (3., javított kiadás)
- Koppány Tibor – Péczeli Piroska – Sági Károly: Keszthely, 1962.
- Koppány Tibor: A Balaton környékének műemlékei. 1993.
- Kristó Gyula (főszerk.): Korai magyar történeti lexikon. 1994.
- Lövei Pál: Középkori síremlékeink köre. Pavilon, 4. 1990.
- Lövei Pál: Középkori sírkövek a történeti Zala megye területén és Prokopp Mária: Zala megye középkori falképei. In: Vándor László (főszerk.): Zala megye ezer éve. 2001.
- Mályusz Elemér: Zsigmond király uralma Magyarországon. 1984.
- Markó László: A magyar állam főméltóságai Szent Istvántól napjainkig. 2006. (2., bővített és javított kiadás)
- Müller Róbert (szerk.): Keszthely története. I. 2000.
- Müller Róbert: A keszthelyi Fő tér. Zalai Múzeum, 13. 2004.
- Müller Róbert: Keszthely és a Kis-Balaton. 2006.
- Pappné Beke Judit (szerk.): Keszthely város emléktáblái és köztéri alkotásai. 2006.
- Pappné Beke Judit (főszerk.): Keszthelyi életrajzi lexikon. 2010.
- Prokopp Mária-tanulmányok: 3 azonos címmel: A keszthelyi plébániatemplom gótikus falképei: Művészet, 1978/4. – Építés- és Építészettudomány, 1980. – Ars Hungarica, 1995/2. – és Keszthely és Siklós újonnan feltárt gótikus falképei. Henszelmann Lapok, 1996.
- Rády Ferenc: A keszthelyi falképek helyreállítási munkálatairól. Művészet, 1978/4.
- Somogyi Imre – László Szilvia: A keszthelyi Magyarok Nagyasszonya-plébániatemplom. 1992.
- Süttő Szilárd: Magyarország alkonya. I–II. 2003.
- Szatlóczy Gábor: A Rezi vár históriája. 2000.
- Szatlóczy Gábor: A Tátika vár históriája. 2002.
- Vándor László: A ferencesek középkori építészeti emlékei Zala megyében. Zalai Gyűjtemény, 25. 1986.
- Végh Ferenc: A keszthelyi végvár építéstörténete (XVI–XVII. század). 2002.

KÉPMELLÉKLETEK

1. A Fő téri templom és kolostor (rendház)

2. A korai rotunda (Szent Lőrinc-kápolna, a templom elődje) és a templom alaprajza

3. Az 1400 körüli templomhajó (háttérben az 1900 körüli orgonakarzat)

4. A templom szentélye